

2011. március 14. - **Hatvanhárom éve vehetik át az arra érdemesnek tartottak a Kossuth-díjat.** Kezdetben száznál is több díjazott volt, majd csak háromévenként ítélték meg.

A rendszerváltáskor felmerült a díj megszüntetése, de végül megmaradt, és az Állami-díj helyébe lépett a Széchenyi-díj. Habár Kerényi Imre rendező már az első Orbán-kormány idején kapott Kossuth-díjat, az igazán botrányos díjátadók csak Gyurcsány Ferenc miniszterelnöksége alatt jöttek divatba.

Ritkán jár egy szimpla protokollesemény akkora botrányral, mint a 2006. március 15-i kitüntetések átadása. Fekete Jánossal, a Kádár-korszak MNB-elnökével és Marjai Józseffel, nyolcvanas évekbeli miniszterelnök-helyettessel a köztársasági elnök Sólyom László nem fogott kezét, és alighanem így járt volna Mosonyi Emil, a nagymarosi vízlépcső szellemi atyja is, ha betegség miatt nem mondja le a részvételt. (Mosonyi Széchenyi-díjat, Fekete és Marjai a Magyar Köztársaság középkeresztjét a csillaggal kapta.)

Szabad György viszont, aki az Antall- és a Boros-kormány idején a Parlament elnöke volt, Gyurcsány Ferenc miniszterelnökkel nem fogott kezét.

Azóta sem lehet tudni, hogy – mellel a választási kampány kellős közepén voltunk – miért kellett a 2002-06-os ciklus utolsó március 15-én a kormánynak három ilyen, vitatott megítélésű figura nevét is bedobnia. Különösen úgy, hogy, mint látni fogjuk, a március 15-én adományozott díjak előtte nem keltettek különösebb hullámokat.

A díj átpolitizáltságán nem kell csodálkozni. A rövid életű magyar népi demokrácia 1946 és 1949 között Magyar Köztársasági Érdemrendet és Magyar Köztársasági Érdemkeresztet adományozott az arra érdemeseknek. Rákosiék azonban az 1949-es totális hatalomátvételük után e két díjat megszüntették, és majd csak az 1989-es parlament hoz döntést a feltámasztásukról.

Az érdemrend és az érdemkereszt megszüntetésekor már létezett a Kossuth-díj, amit az 1848. március 15-i forradalom századik évfordulójára alapítottak. Az első díjazottak között vehette fel az akkor tetemesnek járó húszezer forintot Bajor Gizi, Szent-Györgyi Albert, Füst Milán éppúgy, mint Szandi Józsefné munkás, Iványi János traktoros vagy Fábián Magdolna befűző.

Az első években több tucatnyi díjazott volt – 1948-ban például 120 –, aminek az oka lehetett, hogy az új rezsim honorálja a hozzá hűséges értelmiségieket és példát állítson a munkásosztály elé. Jellemző egyébként, hogy míg az ötvenes években jócskán voltak munkások és parasztok a díjazottak között, a hetvenes-nyolcvanas években már egyetlen kétékezi munkát végző embert sem tartott kitüntetésre érdemesnek a magát

munkás–parasztinak nevező hatalom. Az utolsó, Kossuth-díjat kapott munkásember Garai József vájár volt. (1965-ben ki is lett mondva, hogy már csak a tudomány és a kultúra képviselői kaphatnak Kossuth-díjat, 1970-től kezdve pedig csak háromévenként volt Kossuth-díjátadás, mégpedig április 4-én.)

A szocializmus utolsó díjkiosztója 1988. április 4-én volt, ekkor díjazták a többiek között Garas Dezsőt, Mándy Ivánt (újra), Melocco Miklós szobrászművészt vagy Szvetnik Joachim ötvös restaurátort.

Az utolsó szocialista parlament 1990 elején a kormány javaslatára kezdte tárgyalni a díjrendszer megváltoztatását, és történetünkben itt bukkan fel a szintén március 15-éhez kapcsolódó Széchenyi-díj. A „múltat végképp eltörölni”-jegyében Tóth János országgyűlési képviselő azt javasolta az 1990. január 25-i ülésnapon, hogy az új díjat ne Kossuthról, hanem Széchenyi Istvánról nevezzék el, mivel „a tudományos-kulturális teljesítmények osztársadalmi hasznának állami elismerése jogosan köthető össze Széchenyi nevével”.

De akkor mi lesz Kossuthtal, aki, hiába nevezték el a kommunisták róla a legfőbb állami díjat, ettől még nem volt kommunista? – vetődik fel a kérdés. Tóth János erre csak részlegesen adta meg a választ: „Nem kívánják Kossuth és Széchenyi szembeállítását folytatni, ahogyan azt a történelmi viták során tették, főként az 1950-es években, ám a névváltoztatás a nemzeti szimbólumrendszer egészséges működtetését szolgálhatja.”

Tóth álláspontján volt különben a Csongrád megyéből a házba került Eke Károly is, aki szerint „beszennyezték az idők során Kossuth nevét és szellemét is azzal, hogy arra teljességgel méltatlanoknak ítélték oda [a díjat]”.

Tóth javaslatát elvetették, szavazni sem szavaztak róla a képviselők, viszont a Kossuth Lajost Széchenyi Istvánnal szembeállító felvetésre született meg a javaslat: legyen egy díj Széchenyi Istvánról is elnevezve. A történelmi érdem Bognár Józsefé. Úgy indokolt, hogy „Kossuth-díj nevének ilyenén megváltoztatása nemzeti érzést sérthet”.

A Széchenyi-díj a Népköztársaság Állami-díjának szerepét vette át; ez az ötlet pedig a 85-ös parlament Pest megyei 2. választókerületéből a Parlamentbe jutott Cselőtei Lászlóé, amit Glatz Ferenc művelődési miniszter is támogatott. Állami-díjat kiemelkedő tudományos, gazdasági és műszaki eredmények, illetve a nevelőmunka és a gyógyítás területén elért kiváló teljesítmények elismeréseként egyes személyeknek vagy kollektíváknak adományoztak.

Az Országgyűlés végül azt a javaslatot szavazta meg, miszerint a Kossuth- és a Széchenyi-díj minden tekintetben azonos értékű, és külalakjában azonos jelvényekkel társul. A javadalmazás mértéke is mindkét díj esetében azonos, vagyis a díjjal járó jutalom összege a bérből és a fizetésből élők előző évi – a Központi Statisztikai Hivatal által számított – országos szintű nettó nominál átlagkeresetének ötszöröse kell legyen.

1990-ben, ahogy új rendszerekhez illik, tizenöten kapták meg posztumusz a Kossuth-díjat, így Márai Sándor, Latinovits Zoltán vagy Kodolányi János. Apró szépséghiba, hogy a rendszer még nem volt teljesen új, hiszen nem sokkal az első szabad választás előtt még Németh Miklós kormánya döntött a kitüntetésekről. Javukra legyen viszont mondva, hogy a múlt emberei – szemben, mint láttuk, 2006-tal – nem kaptak kitüntetést, sőt, olyan, az MDF-hez közelálló személyiségeket díjaztak, mint Csoóri Sándor költő vagy Makovecz Imre építész, vagy az „SZDSZ-es” Konrád György író.

Az Antall-, majd a Boros-kormány idején is volt példa ilyen gesztusra, így lett Kossuth-díjas 1994-ben Faludy György költő. Horn Gyula kormánya idején lett díjazott Esterházy Péter, az akkor még viszonylag kevesek által ismert Kertész Imre, a Kádár-korszak zseniális, a gőz kiengedésére (is) szolgáló humoristája, Hofi Géza vagy a szintén nem érdemtelenül díjazott Darvas Iván, aki nem sokkal korábban még SZDSZ-es országgyűlési képviselőként ült a parlamentben.

Nem tért el az elődök gyakorlatától Orbán Viktor első kormánya sem, legfeljebb annyiban, hogy az első évben rekordszámú, 25 díjazott volt. Ekkor lett Kossuth-díjas Eperjes Károly, a későbbi hídember, akit alig egy hónapja a Kossuth- és Széchenyi-díj Bizottságba is beválasztottak. Az első Orbán-éra alatt a legnagyobb felhördülés a Fidesz-tüntetésekben aktívan résztvevő Kerényi Imre rendező 2002-es Kossuth-díját kísérte.

A Gyurcsány-érában nemcsak a 2006-os díjátadó volt vitatható. A 2005-ös első díjátadón a Heti Hetesben nem éppen (akkori) ellenzékiességéről ismert Gálovölgyi János, 2007-ben Pécsi Ildikó színész, volt MSZP-s képviselő, valamint Görgey Gábor író, Gyurcsány egykori miniszterháza vehette át a Kossuth-díjat.

Hivatalosan a 2008-as díjazottak között szerepel a mai napig Blaskó Péter színművész, ő azonban visszautasította a díjat, mivel így akart tiltakozni Gyurcsány Ferenc ellen. Ahogy írta: „Nem óhajtok Önnek kezet fogni! Ha megtenném, nem simogathatnám meg soha többé a gyermekeim arcát, a feleségem kezét. El kellene tartanom magamtól örökre a kezem, mint Őze Lajos Az ötödik pecsét című film végén.”

Nos, Blaskó három évvel később a Schmitt–Orbán-párostól átvehette a Kossuth-díjat.

Tóth-Szenesi Attila